

A TURJÁNVIDÉK NATURA 2000 TERÜLET DÉLI RÉSZÉNEK TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉSE AZ EURÓPAI UNIÓ LIFE+ PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

CsÓKA Annamária
projektvezető

*Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, 1121 Budapest Költő utca 21.
E-mail: csokaa@dinpi.hu*

Turjánnak a vizenyős, süppedékes, mocsári és lápi növényzettel jellemezhető, nehezen járható területet nevezzük. A Turjánvidék mint földrajzi egység a Duna-völgy és a Duna–Tisza közti Homokhátság között húzódik kb. 100 km hosszán, de csak néhány km szélességben. Ennek a páratlanul fajgazdag vizes és homoki élőhely-rendszernek az északi részén terül el a Turjánvidék Natura 2000 terület, melynek természetvédelmi kezelésére LIFE+ pályázatot nyertünk el.

A 7300 ha kiterjedésű projektterület a Turjánvidék Natura 2000 terület déli részén, Táborfalva–Örkény–Tatárszentgyörgy–Dabas térségében terül el. Két fő részből tevődik össze: az egyik a Dabasi Turjános Természetvédelmi Terület, amely 1965 óta országos jelentőségű védelem alatt áll. A másik az 1876-ban

1. ábra. Kőrises láperdő-maradvány a lőtéren, a vízvisszatartás után (fotó: Csóka Annamária)

alapított Táborfalvai Lő- és Gyakorlótér, amely hazánk második legnagyobb katonai lötere, és viszonylagos elzártsága miatt kivételes természeti értékeket tudott megőrizni.

A terület mélyebben fekvő, északi felén éger-kőris láperdők, láprétek, zombékosok alakultak ki (1. ábra). A déli, szárazabb részen főként homokpusztagyeppek, borókás-nyárasok, pusztai tölgyes foltok fordulnak elő (2. ábra). Ezek az élőhelyek számos értékes növény- és állatfajnak nyújtanak menedéket, köztük endemizmusoknak is. Ilyen például a rákosi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*), Magyarország és Európa egyik legveszélyeztetettebb gerinces állatfaja, vagy a homoki nőszirm (*Iris arenaria*), melynek legnagyobb hazai állománya itt él.

Jelenleg több mint 300 védett állat- és növényfajt tartunk nyilván a területről. Jelentős részük a pályázati munka során került elő. Annak ellenére, hogy a kutatás nem volt elsődleges célja a projektnek, jelen tanulmánykötet számos cikkben vonultatja fel az innen származó kutatási eredményeket.

A projekt különlegessége és egyik nagy kihívása, hogy a terület nagy részén a természetvédelmi és honvédelmi érdekeket egyszerre kell érvényesíteni, hiszen a löteret jelenleg is aktívan használják katonai célokra.

2. ábra. Változatos homokpusztagyeppek és borókás-nyárasok gyönyörködtetik a szemet
(fotó: Novák Adrián)

A Turjánvidék Natura 2000 terület déli része szabadon nem látogatható, a belépéshez speciális engedélyek szükségesek (a lőtéri, illetve a fokozottan védett státusz miatt).

A területet természetvédelmi szempontból az alábbi veszélyeztető tényezők fenyegetik:

- A terület kiszáradása: A melegedő éghajlat, a kevesebb és kiszámíthatatlan eloszlású csapadék és a csatornarendszerek okozta mesterséges lecsapolások miatt a vízigényes élőhelyek és fajok fokozatosan visszaszorulnak.
- Özönnövények terjedése: Ezek (elsősorban az akác, a bálványfa, az ezüstfa, a zöld juhar és a selyemkóró) kiszorítják az őshonos fajok egy részét, és átalakítják, elszegényítik az élőhelyeket.
- Helytelen gyepkezelés: Az intenzív kaszálás homogenizálja a gyepek szerkezetét, így csökkenti az ott előforduló fajok változatosságát és kedvezőtlen feltételeket teremt számukra.
- Információhiány: Ha nem vagyunk tudatában a természeti értékek létezésének, nehéz megóvnunk azokat, az ismeretek hiánya sokféle illegális terület-használatot eredményezhet.

Projektünk feladata az, hogy ezeket a veszélyeztető tényezőket megszüntesse, vagy mérsékelje. Céljaink eléréséhez a LIFE+ Természet európai uniós pályázati alap nyújt segítséget, mely Natura 2000 területek példaértékű természetvédelmi kezelését támogatja. A „*Kiemelt jelentőségű természeti értékek megőrzése a Turjánvidék Natura 2000 terület déli részén*” című (LIFE10NAT/HU/000020 számú) LIFE+ Természet projektet a főpályázó Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság és partnerei, a Honvédelmi Minisztérium Védelemgazdasági Hivatal, a Budapesti Erdőgazdaság Zrt. és a WWF Magyarország valósítják meg 2011 és 2018 között.

Komplex pályázatunk eredményei, melyekkel a Natura 2000 terület érintett részének kedvező természeti állapotát állítjuk helyre:

- Vízvisszatartás, vízkormányzás: Vízügyi műtárgyak építésével akadályozzuk a vizes élőhelyek további kiszáradását. A Dabasi Turjános TT-hez kapcsolódóan 3 zsilipes vízügyi műtárgy készült el a projekt keretében. A Táborfalvai Lő- és Gyakorlótéren 4 zsilipes és 10 tiltós vízügyi műtárgy üzemel (3. ábra).

3. ábra. Tiltós vízügyi műtárgy működés közben, az éleslőtéren (fotó: Csóka Annamária)

4. ábra. A vegyszeres kezelést követően kiszáradt bálványfa csoport (fotó: Csóka Annamária)

5. ábra. Vitális hazai nyár telepítés a gyakorlóterén (fotó: Csóka Annamária)

- Idegenhonos fajok eltávolítása, őshonos fajok telepítése: Az nyenyúljhozoket kéméletes vegyszeres és mechanikai módszerekkel eltávolítottuk (1200 ha-on), helyükre – ahol szükséges – őshonos fafajokat telepítettünk (40 ha), hogy az élőhelyek természetessége, folytonossága javuljon (4–5. ábra). A gyakorlati özönnövény-kezelés tapasztalatainak megosztására nagy érdeklődést kiváltó hazai és nemzetközi konferenciát szerveztünk a pályázat keretében.
  - Kedvező élőhelyet hoztunk létre a rákosi vipera és sok más fontos faj számára: területvásárlással (19 ha), elsősorban húshasznú szarvasmarha-legeltetés bevezetésével (2500 ha), szántók (74 ha) és faültetvények (5 ha) gyeppé alakításával jelentősen javítottuk a gyepterületek természeti állapotát és átjárhatóságát (6. ábra).
  - Információátadás: Segítségét nyújtunk a katonáknak ahhoz, hogy a lőtér használata közben az ott található természeti értékeket sikeresen megőrizték, folyamatos párbeszéd, oktatás és területi bejárások útján. Elkészült a lőtér természetvédelmi szempontú zónatérképe, mely egyik fő eszköze annak, hogy az érzékeny élőhelyeket és fajokat a katonai jellegű használat közben is figyelembe tudják venni (7. ábra).
  - Nagy hangsúlyt fektetünk a tájékoztatásra is: számos hazai és külföldi szakmai, és ágazatok közötti konferencián vittük hírét pályázati eredményeinknek, valamint a média útján is terjesztjük azokat (8. ábra). *Tiltott zóna – Harctéren a vadvilág* címmel 2017-ben a lőtérrel természetfilm is készült.
- A projekt megvalósítását példás együttműködés kísérte a partnerek, szektorok között, mely a projektterületen viszonylag rövid idő alatt is sok előrehaladást hozott a természetvédelmi fronton. A közös munka nem ér véget, az eredményeket fenn kell tartani és tovább kell fejleszteni.

6. ábra. Örömteli kép: legelő gulya a dabas-gyóni viperaélőhelyen
(fotó: Csóka Annamária)

7. ábra. Katonák kiképzés közben
(fotó: Búz Csaba)

8. ábra. A projekt sajtóeseményeit élénk
érdeklődés kísérte (fotó: WWF)

Köszönettel tartozunk sok kollégának és önkéntes segítőnek (néhányat közülük már máshová sodort az élet), valamint a LIFE pályázati alap munkatársainak a projekt megvalósítása során nyújtott segítségért!

A projektről további részletek, és hasznos letölthető anyagok találhatóak a projekt honlapján: www.turjanvidek.hu

CONSERVATION MANAGEMENT OF TURJÁNVIDÉK NATURA 2000 SITE SOUTHERN UNIT WITH THE SUPPORT OF THE LIFE+ PROGRAM OF THE EUROPEAN UNION

The soggy, waterlogged vegetation which is difficult to walk through is called ‘turján’. Turjánvidék (Turján Region) Natura 2000 site – situated in the Danube-Tisza Interfluve – was named after this. The southern half of Turjánvidék Natura 2000 area comprises two parts. One of them is Dabas Turjános Nature Conservation Area and the other one is Táborfalva Shooting Range and Training Area, the second largest active military shooting range of Hungary, which made a safe haven for exceptional natural values (e.g. various dry and humid habitats, Hungarian meadow viper and numerous endemic species) due to its inaccessibility.

Threatening factors of the natural assets of Turjánvidék Natura 2000 site southern unit:

- Drying out due to the decreasing amount of annual precipitation with unpredictable distribution, warming climate and artificial channel systems.
- The spread of invasive alien plant species, most importantly black locust, tree of heaven, Russian olive, boxelder maple and common milkweed.
- Inappropriate grassland management primarily due to intensive mowing (unfavourable land use for Hungarian meadow viper).
- Lack of information regarding both military users and laymen.

Our project – which is supported by the LIFE+ Nature fund of the European Union – aims to mitigate or eliminate these threatening factors. “Conservation of priority natural values in Turjánvidék Natura 2000 site southern unit” (LIFE10NAT/HU/000020) LIFE project is carried out by coordinating beneficiary Duna-Ipoly National Park Directorate and its partners, Ministry of Defence Defence Economic Bureau, Budapest Forestry Company and WWF Hungary between 2011 and 2018.

Results of our complex project are:

- Water retention and steering: through the construction of water management objects we stopped further drying out of humid habitats.
- Control of invasive alien plant species, plantation of indigenous arboreal species: invasive plant species were removed mechanically and by using gentle chemicals, indigenous tree species were planted in their place where necessary with the aim of improving the natural value of habitats.
- Habitat reconstruction: through grazing beef cattle, the purchase of areas, the transformation of ploughlands, and tree plantations into grasslands we created large suitable habitats for the Hungarian meadow viper and other high conservation value species.
- Awareness raising: We help soldiers to successfully save the precious species and habitats of the shooting range during military operations, using a zone map, etc. Great importance is given to inform both military and laymen about the natural values.

Turjánvidék Natura 2000 site southern unit is closed for the general public; special entry permits are needed.

For more information and downloads (in English as well) visit the website of our project: www.turjanvidek.hu